

آشنایی با اختلالات شخصیت

اختلالات شخصیت عبارتند از مجموعه اختلال‌های روان‌شناختی که ویژگی اصلی آن‌ها رفتارهای خشک و غیر قابل انعطاف است. این رفتارها به اشخاص آسیب می‌رساند، چون مانع سازگاری آن‌ها با الزام‌های زندگی روزانه می‌شود و روابط آن‌ها را با دیگران مختل می‌سازد.

شخصیت، بیانگر آن دسته از ویژگی‌های فردی است که شامل الگوهای ثابت فکری، عاطفی و رفتاری است. این تعریف بیانگر آن دسته از ویژگی‌های فردی با ثبات چه در زمینه‌ی فکری، رفتاری یا عاطفی است.

اختلال یا نابهنجاری بر اساس چهار خصیصه تعریف شده است که عبارتند از:

۱- پریشانی: تجربه عذاب هیجانی یا جسمانی، در زندگی متداول

۲- اختلال: کاهش توانایی فرد در انجام امور روزمره به طوری که نتواند کارهایش را به نحو مطلوب انجام دهد.

۳- به مخاطره انداختن خود و دیگران با کارهایی که انجام می‌دهند.

۴- لحاظ اجتماعی و فرهنگی غیر قابل قبول باشد.

اشخاصی که به اختلال‌های شخصیتی دچار هستند، صفات شخصیتی ناسازگارانه دارند و این صفت‌ها آن‌قدر ژرف و عمیق حکاک شده‌اند که در برابر هرگونه تغییر و دگرگونی مقاومت می‌کنند. در بیشتر مواقع این اشخاص گمان می‌کنند دیگران باید تغییر کنند تا با آن‌ها مطابقت داشته باشند و نه بر عکس. اشخاص مبتلا به اختلال‌های شخصیت خود و دنیا را به گونه‌ای تفسیر می‌کنند که برایشان به شدت ناراحت‌کننده است و یا توانایی آن‌ها را برای زندگی عادی از بین می‌برد. تجربه‌های ناسازگارانه آن‌ها از خودشان و دنیا از کودکی و نوجوانی آغاز می‌شود و به تدریج و در همه جا بر زندگی‌شان تأثیر می‌گذارد. اختلال‌های شخصیت انواع مختلف دارد و اندیشه، احساسات، و رفتارهای مورد تجربه شخص بسته به نوع اختلال شخصیت می‌تواند متفاوت باشد. شخصیت می‌تواند سازگار و یا ناسازگار باشد و این ارتباط نزدیکی با «انعطاف‌پذیری» دارد. اختلال شخصیت^[۱] یعنی «رفتارهای ناسازگار و انعطاف‌ناپذیر در برخورد با محیط و موقعیت‌ها»

DSM-IV-TR ده اختلال شخصیت در سه گروه طبقه‌بندی شده است

بر اساس گروه A افراد عجیب و نامتعارف

- پارانویید
- اسکیزوئید
- اسکیزوتایپال

گروه B افراد نمایشی-احساساتی و دمدمی

- ضد اجتماعی
- اختلالات شخصیتی مرزی
- اختلال شخصیت نمایشی
- خودشیفته

گروه C افراد مضطرب و هراسان

- دوری گزین
- وابسته
- اختلال شخصیت وسواسی جبری

سایر اختلالات شخصیت

- **اختلال شخصیت افسرده**
- **منفعل - مهاجم**
- **اختلال شخصیت پارانوئید**
- مشخصه بیماران مبتلا به **اختلال شخصیت بدگمان** شکاکیت و بی اعتمادی دیرپا به همه افراد است. مسئولیت این احساسات از نظر آنها نه به عهده خود آنها، که بر دوش دیگران است. این بیماران اغلب متخاصم، تحریک پذیر و **خشمگین** اند. افراد **متعصب** و جزم اندیش، کسانی که مدارکی دال بر تخلف دیگران از قانون جمع می کنند، افرادی که به همسر خود **سوءظن** دارند، و اشخاص بدعنتی که اهل دعا و مرافعه اند، اغلب دچار اختلال شخصیت پارانوئید هستند. این تمایل در اوایل بزرگسالی شروع می شود و در زمینه های مختلفی نمایان می گردد. افراد مبتلا به این اختلال تقریباً همیشه منتظر آن اند که دیگران به طریقی آنها را استثمار کنند یا به آنها ضرر برسانند. اینها آدمهای گرمی نیستند و قدرت و منزلت افراد آنها را تحت تاثیر قرار می دهد و به آن دقیقاً توجه دارند و اگر کسی را ضعیف و بیمار ببینند، یا ببینند که اختلال یا نقصی در وضع و حالش وجود دارد، به وی با دیده تحقیر می نگرند. افراد مبتلا به اختلال شخصیت پارانوئید ممکن است در موقعیتهای اجتماعی، آدمهایی فعال و کارا به نظر برسند، حال آنکه اغلب دیگران را فقط می ترسانند یا افراد را به جان هم می اندازند.
- **اختلال شخصیت اسکیزوئید**
- تشخیص **اختلال شخصیت اسکیزوئید** در بیمارانی مطرح می شود که الگوی همیشگی زندگیشان انزوای اجتماعی بوده است. آنچه در آنها بسیار مشهود است، این است که از تعاملهای انسانی ناراحت می شوند. درونگرایند و حالت عاطفیشان کند و محدود است. افراد مبتلا به اختلال شخصیت اسکیزوئید را دیگران، آدمهایی نامتعارف، منزوی و تکرر می دانند. آنها به ندرت تماس چشمی را تحمل می کنند. تاریخچه زندگی این افراد نشان می دهد که به امور انفرادی علاقه دارند و در مشاغل یک نفره و غیر رقابت طلبانه ای که برای دیگران غیر قابل تحمل است، با موفقیت به کار می پردازند. افراد مبتلا به این اختلال شخصیت معمولاً هیچ وقت نمی توانند **خشم** خود را مستقیماً ابراز کنند. اما می توانند در امور فارغ از روابط انسانی، مثل ریاضیات و نجوم، سرمایه عاطفی قابل توجهی صرف کنند. همچنین ممکن است دلبستگی بسیاری به حیوانات پیدا کنند.
- **اختلال شخصیت اسکیزوتایپال**
- افراد مبتلا به **اختلال شخصیت اسکیزوتایپال** حتی به نظر افراد غیر متخصص هم بسیار عجیب و غریب می آیند. تفکر جادویی، عقاید منحصر به فرد، افکار انتساب به خود، خطاهای **ادراکی**، و **مسخ واقعیت** همگی جزء زندگی هر روزه فرد اسکیزوتایپی است. در اختلال شخصیت اسکیزوتایپی، تفکر و نحوه ارتباط برقرار کردن، مختل شده است. بیماران اسکیزوتایپی گرچه اختلال فکر واضحی ندارند، اما تکلمشان متمایز یا ویژه است، ممکن است معنایش را فقط خودشان بفهمند، و اغلب نیازمند تفسیر است. آنها روابط بین فردی مخدوشی دارند و ممکن است اعمال نامناسبی از آنها سر بزنند. در نتیجه، آدم هایی منزوی اند و دوستی ندارند یا بسیار کم دارند.
- **اختلال شخصیت ضد اجتماعی**
- بیماران مبتلا به این اختلال دارای چهار نشانه است که عبارتند از: **خودمحوری**، **فقدان وجدان**، **رفتار تکانشی** و **جاذبه سطحی**. خود محوری به اشتغال ذهنی فرد به مسائل خود و عدم حساسیت به نیازهای دیگران مربوط می شود. فرد مبتلا به **اختلال شخصیت ضد اجتماعی** به زندگی خود در دنیا پی که با تنهایی او آمیخته شده است ادامه می دهد، گویی که در مکان جدا و عایقی قرار دارد و هرگز دوست و آشنایی ندارد. این افراد اغلب فکر می کنند که با دیگران تفاوت دارند. بیماران دچار اختلال شخصیت ضد اجتماعی اغلب ظاهری طبیعی و حتی گرم و دوست داشتنی دارند. اما در سابقه آنها مختل بودن حوزه های بسیاری از کارکردهای زندگیشان دیده می شود. دروغگویی، فرار از مدرسه، فرار از خانه، **زدی**، **دعوا**، **سوء مصرف مواد**، و اعمال غیر قانونی، تجاربی است که این گونه بیماران نوعاً از ابتدای کودکی شان داشته اند. اختلال شخصیت ضد اجتماعی نوعی اختلال شخصیت است که در آن فرد نمی تواند با موازین اجتماعی سازگار شود و در قبال رفتارهایش احساس گناه و اضطراب ندارد. مشخصه این اختلال، اعمال مداوم ضد اجتماعی یا خلاف قانون است، اما این اختلال مترادف با **بزهکاری** نیست.
- **اختلال شخصیت مرزی**

- بیماران دچار اختلال شخصیت مرزی تقریباً همیشه به نظر می‌رسد که در بحران به سر می‌برند. چرخش‌های سریع خلق در این‌ها شایع است: یک لحظه ممکن است نزاع‌طلب باشند، لحظه بعد افسرده و لحظه‌ای دیگر شاکی از این که هیچ احساسی ندارند. بیماران دچار اختلال شخصیت مرزی چون احساس وابستگی و خصومت را همزمان دارند، روابط بین فردیشان آشفته و به هم ریخته است. ممکن است به کسی که احساس نزدیکی با او می‌کنند، وابسته شوند، و از طرف دیگر نسبت به دوستان صمیمی خود هم اگر احساس سرخوردگی پیدا کنند، خشمی بسیار زیاد ابراز می‌کنند. بیماران دچار اختلال شخصیت مرزی نمی‌توانند تنهایی را تحمل کنند و برای تشفی خود حتی به نحوی دیوانه‌وار به جستجوی ایجاد رابطه بر می‌آیند، ولو این رابطه برای خودشان ارضاءکننده نباشد. آن‌ها برای رفع تنهایی خود حتی اگر دیری هم نپاییده باشد، با غریبه‌ها دوست می‌شوند یا به بی‌پندوباری می‌افتند. آن‌ها اغلب از احساس مزمن پوچی و بی‌حوصلگی و فقدان احساس هویتی یکدست (ابهام در هویت) شاکی‌اند، و وقتی تحت فشار قرار می‌گیرند، از این شکایت می‌کنند که اکثر اوقات علی‌رغم ابراز شدید حالات عاطفی دیگر بسیار افسرده‌اند

• اختلال شخصیت نمایشی

- بیماران مبتلا به این اختلال تحریک پذیر و هیجانی‌اند و رفتاری پررنگ و لعاب، نمایشی و برونگرایانه دارند. اما علی‌رغم رفتار متظاهرانه و پر زرق و برقی که دارند، اغلب نمی‌توانند دلبستگی عمیقی را به مدت طولانی حفظ کنند.^۱ لاین بیماران، خود را همتای برترین ستاره‌های سینما می‌دانند و همواره ستاره متظاهر مجلس بوده، و با دلربایی، جذابیت‌های ظاهری، و اغواگری و عشومگری می‌کوشند در کانون توجه باشند. آنان هیجان‌ها و روابطی پرشور، ولی در عین حال سطحی و پیوسته در حال تغییر دارند. آنان با فخر فروشی درباره داشتن سهام سازمان‌های بزرگ یا مهارت‌های ورزشی، می‌کوشند توجه دیگران را به خود جلب کنند. علائق و نگرش‌های آنان به سهولت تحت تأثیر دیگران یا نقشی که هم‌اکنون ایفا می‌کنند، قرار می‌گیرد. آنان به سرعت، روابط صمیمانه پرشوری را برقرار می‌کنند، ولی به سرعت خسته شده و احساس می‌کنند که قدرشناسی کافی از آنان به عمل نیامده است.

• اختلال شخصیت خودشیفته

- نوعی اختلال شخصیت است که در آن فرد خود را بزرگ و مهم می‌پندارد و به گونه‌ای غلوآمیز احساس توانایی و لیاقت می‌کند.^۱ لاین بیماران مرکز دنیای خود بوده، از هر جهت ویژه هستند، افاده‌ای و اسمپران بوده و در ذهن خود شخص مشهوری هستند. حس خودپسندی و سزاوار بودن، هرگونه نگرانی درباره نیازها، مشکلات و احساسات دیگران را از ذهن آنان خارج می‌سازد. آنان متکبر و تحکم‌آمیز بوده، خود را برتر از دیگران می‌دانند و از دیگران انتظار احترام و تحسین دارند. هنگامی که خود آنان و جهان اطرافشان نمی‌توانند انتظارات غیرواقع‌گرایانه و ناممکن آنان را برآورده سازند، به طور شایع دچار ناامیدی میشوند. افراد مبتلا به اختلال شخصیت خودشیفته، احساس خود بزرگ بینی می‌کنند و خود را آدم مهمی می‌پندارند. فکر می‌کنند شخص منحصر به فردی هستند و باید دیگران به طرز خاصی با آنها تا کنند. احساس استحقاق و برتری آنها کاملاً چشمگیر است.

• اختلال شخصیت وابسته

- نوعی اختلال شخصی است که فرد وابستگی فراگیر روانی به افراد دیگر دارد. اختلالات شخصیت عبارتند از مجموعه اختلال‌های روان‌شناختی که ویژگی اصلی آن‌ها رفتارهای خشک و غیرقابل انعطاف است. این اختلال شخصیت یک وضعیت بلند مدت (مزمن) است که در آن بیمار برای نیازهای عاطفی و جسمی خود به دیگران وابسته است و تنها یک حداقل دستیابی به سطح طبیعی استقلال دارد.

• اختلال شخصیت وسواس جبری

- افراد مبتلا به این اختلال کمالگرا بوده و به گونه‌ای انعطاف‌ناپذیر و بیش از حد، نگران کنترل تمامی جزئیات مربوط به تمامی مسائل بوده، و معتقداند باید تمامی جزئیات، دقیقاً بر سر جای خود باشند. تقویض اختیار به دیگران، از سوی آنان ناممکن است، زیرا آنان هیچ‌گاه به دیگران این اعتماد را ندارند که از دقت کافی برخوردار هستند. زندگی آنان، توسط مقررات، برنامه‌ها و روال‌های انعطاف‌ناپذیر کنترل می‌شود. توجه بیش از حد آنان به کار، مانع از خودانگیزگی، آرمیدگی و برقراری روابط عمیق می‌شود. آنان در زمینه مسائل مالی، هیجان‌ها و عواطف، افرادی تنگ‌نظر بوده، و همواره اظهار می‌دارند که همیشه باید «حرف، حرف آنان باشد.

• اختلال شخصیت دوری‌گزین

- این افراد نسبت به طرد شدن بسیار حساس هستند و این هسته علائم این اختلال است. این بیماران نه خجالتی هستند و نه غیر اجتماعی، برعکس علاقه شدیدی به روابط اجتماعی دارند. ولی ترس از طرد شدن مانع اصلی دوری کردن

آنها از روابط اجتماعی است. هر نوع ارتباط با دیگران آنان را به شدت مضطرب می‌کند و همیشه این سوال را در ذهن خود دارند که *بیا مرا می‌پذیرد؟*.

- **اختلال شخصیت افسرده**

- نوعی اختلال شخصیت است که تشخیص و تفکیک آن با افسردگی مورد اختلاف است. اختلالات شخصیت عبارتند از مجموعه اختلال‌های روان شناختی که ویژگی اصلی آن‌ها رفتارهای خشک و غیرقابل انعطاف است افراد مبتلا به این اختلال این ویژگی‌ها را ممکن است داشته باشند: غمگین، دلسرد، بدبین، بی‌اراده، شناختن خود به عنوان فردی آسیب پذیر، رها و ناتوان؛ احساس بی‌ارزشی، گناه و ناتوانی، قضاوت از خود به عنوان تنها لایق انتقاد و تحقیر؛ ناامید، بی قرار. می‌تواند به اعمال پرخاشگرانه، توهم و خودکشی منجر شود.

- **اختلال شخصیت منفعل مهاجم**

- پرخاشگری منفعلانه نوعی بیان غیرمستقیم خصومت است مثلاً به شکل فردافکنی (تعلل)، طعن، یکدندگی، ترش‌رویی، یا انجام ندادن عمدی و چندباره وظایفی که به شخص محول شده است. راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی ویراش چهارم اختلال شخصیت پرخاشگر منفعل را چنین توصیف می‌کند: «الگوی فراگیر حالت‌های منفی‌گرایانه و مقاومت منفعلانه نسبت به درخواست‌ها برای عملکرد کافی و مناسب در موقعیت‌های اجتماعی و شغلی».

گرد آورنده: ریحانه پور مسعودی، کارشناس ارشد روانشناسی عمومی